

TANULMÁNYOK

CIKKEK

ADATOK

POZSEGA ÉS POZSGAI ~ POSGAI

Kevés olyan név van a magyarban, mely esetében MELICH JÁNOS oly egyértelműen állott volna ki a szláv eredet mellett, mint a Pozsega esetén /Honfoglaláskori Magyarország 95—6/. E nevünket a szláv požega 'Brand, Feuer, Rodung, Rodeland; égett írtásföld' szóból magyarázza /vö. žegati 'éget'/, mely ilyen alakban manapság csupán az oroszból és a lengyelből mutatható ki. MELICH azonban minden különösebb latolgatást mellőzve föltételezett egy délszláv *požega /i. h. 96/ alakot. Ilyen adat azonban a délszlávból mindezideig nem került elő. MELICH tekintélyének köszönhetően a magyar szlavisták ezt a névfejtést nem kérdőjelezték meg; mind KНИЕZSA, mind pedig MOÓR és KISS LAJOS egyszerűen átvette /FNESz. 523/. Megjegyzendő, hogy a történeti Magyarország területén Krassó-Szörény megyében is volt Pozsega nevű helység /vö. MELICH, '96/; fontos továbbá, hogy Pozsgai:Posgay: Pozsgay stb./ olyan magyar családnév, amely *Pozsegai alakban nem fordul elő. A régi magyar forrásokban /Anonymusnál, a Bécsi Képes Krónikában stb./ főleg a Pozsoga, Pozsga stb. formákban olvasható helynévi alakváltozatok fordulnak elő. Olyan alakváltozatok, amelyekben -e- is szerepel csupán CSÁNKInál találhatók /I. m. 95/, ezek forrásait érdemes volna alaposabban megvizsgálni az eredeti okmányok alapján.

---

*Németül megjelent: UAJb. LV 1983 , 35--6.

A Pozsega név helyes etimológiája „Kolumbus tojása”, csupán azon csodálkozom, hogy eddig senkinek sem jutott eszébe: ugyanazon név -ka kicsinyítőképzős alakjáról van szó, amelyből a Pozsony nevet is képezzük. A tőalak a Pos ~ Pozs Pos ~ Pož ~ Posch nem más, mint a Paulus név csonkított alakváltozata (vö. UAJb. LIV (1982), 111). A k ~ g hangváltozás zs-t követőleg szabályos hasonulás eredménye (vö. MOZSGÓ UAJb. LIII (1980), 71). Eredetileg a helyes névalak (mai helyesírás szerint) Pozsga volt; Pozsega másodlagos, mely szóközi e-jét a szerbhorvát požeg 'tűzzel írtott föld' hatására kapta (mivel Szlavóniának a lakossága mindig beszélt részint szerbhorvátul is). A szerbhorvát požeg mégsem lehet e név forrása, hiszen egyszerű jelentéstani okokból e közszó nem válhat személynévvé (emellett a hangfejlődés sem ezt az elméletet támogatja). Ha a szerbhorvát požeg lenne a helynév forrása, akkor *Požgovo vagy valami ehhez hasonló lenne elvárható, ez az alak azonban hiányzik. Abból kell tehát kiindulnunk, hogy valamikor Szent István király korában egy Pozsga nevű magyar ispán vagy hivatalnok élhetett, ki Pozsgavárát (ebből később Pozsegavár lett) alapította, s róla nevezték el ezután az egész megyét is. Meg kell itt említenem, hogy a Pósa név, a Pál becealakja, hely- és családnevekben a magyarban a mai napig megvan. Véleményem szerint a mai Pozsgay, Posgay stb. nem helynévképzővel keletkezett alakok, hanem patronymikumok: Pozsga fia (eredetileg tehát mintegy *Pozsgáé). Az igen kedvelt -i/-y eredetképző zavarta itt meg a kutatókat. Ezt a névtípust a magyar névkutatók nem vizsgálták eddig eléggé meg, s magam külön cikkben igyekszem majd foglalkozni e kérdéssel. Igen valószínű, hogy sok -i/-y végű magyar családnév, melyet helynévi eredetűnek tartanak, apanévi eredetű. Különösen akkor, ha a tőszó helynévként nem vagy csak jelentéktelen helyek jelölésére fordul elő. (Pl. Garai, Istváni, Gelléri, Dobi, Berecki, Andrássy, Barcsai, Tamási, Janki stb.) Mivel a Pozsega név végső soron a Paulus-ra vezethető vissza, remélhetőleg megkímélnek engem középeurópai kollégáim attól a vádtól, hogy ez etimológiával magyar nacionalista érdekeket képviselek.

Pos ~ Poz ~ Posch nem csupán magyar név, hanem éppúgy lehetett német és szláv is; a középeurópai népek közös, latinban gyökerező kultúrhagyatéka. Ezenkívül a szerbhorvátok azzal, hogy a Poska ~ Pozsga nevet népetimológias úton a požeg szavukkal társították, igen korán szerepet játszhattak a Požega ~ Pozseg(a) helynévi alakváltozat kialakításában. Minden esetre a név eredetileg jellegzetesen magyar névadási mód eredménye: személynév — minden további képzés nélkül — helynévvé válik. Egy egész sor más magyar megyeelnevezés sorába jól beleilleszthető. Olyan megyeelnevezések ezek, amelyek a történeti Magyarország nyugati és déli határterületein hasonló elv alkalmazásaként jöttek létre: Valkó, Zágráb, Vas, Sopron, Moson, Pozsony, Trencsén, Árva. Mindezek a nevek nem a tájjelleg vagy térszíni forma figyelembevételére keletkeztek (ahogyan azt MELICH és számos követője vélte), hanem olyan személynévekből alakultak, amelyek jórészt (s ez áll még a Zágráb névre is talán — Vö. UAJb. LIV, 109) keresztény-latin eredetűek, és csupán kis mértékben (a névadási rendszer mértékében) nevezhetők a magyar etnikai teremtőszellem szüleményének. Meg szeretném még említeni azt is, hogy az ismert angol családnév: Posey ugyancsak a régi Paul(us) név egyfajta becealakjának tekinthető, s így töve etimológiailag azonos a magyar Pozsgai, Pozsony névvel.

DÉCSY GYULA

MAGYAR-ROMÁN-NÉMET PÁRHUZAMOS HELYNÉVADÁS: KOLOZSVÁR ~ CLUJ-
NAPOCA ~ KLAUSENBURG

Magy. Kolozsvár, korábban Kolosvár; rom. Cluj, korábban Cluș; ném. Klausenburg, erdélyi szász név: Klausenburich, középkori latin: Claudiopolis, római név: Napoca.

Adatok: 1183: Clusiensis comes, 1213: castrens de Clus, castrum Clus, 1214: iobagiones de ecclesie de Clus, 1235: civis Clusiensis (Suciu 1967: 158), 1241: Claudiopolis (Wagner 1977: 212), 1275: Kuluswar, 1280: Culuswar, 1294: Clusewar,